

“El Leon Dormido”, una experiència d’educació comunitària a l’Equador

Abstrat:

Una experiència educativa i social basada en el respecte als processos de vida

El Leon Dormido és el resultat d’un somni, i d’un procés. El somni de creure que una educació sustentada en els processos de vida dels infants els permet un creixement global i harmònic. El procés d’un pare i una mare que van construir una escola alternativa, en la que han continuat aprenent constantment fins a dibuixar, i portar a la pràctica, una comunitat de vida en la que s’integra l’educació, l’economia, la salut, i el benestar de les persones arran de generar converses d’allò que afecta profundament als éssers humans.

Fent una mica d’història

El juny de 2004 un grup nombrós de mestres catalans vàrem tenir l’oportunitat de conèixer, a Madrid, l’experiència de dos educadors extraordinaris, en Mauricio i la Rebeca Wild, en un curs organitzat pels responsables de l’escola alternativa “A la vida”. Aquest no havia sigut el primer contacte dels Wild amb Catalunya, l’any 2001 i 2002 ja havien fet cursos d’iniciació i de materials a l’Escola alternativa El Roure, a Sant Joan de Mediona, degut a que algunes persones vinculades a aquesta escola els havien conegut a Alacant l’any 2000, en un espai educatiu que es diu “Ojo de Agua”.

En el curs de Madrid ens van explicar els aspectes més rellevants de la seva filosofia pedagògica, arran de l’Escola El Pesta, que havien creat gairebé trenta anys enrere a prop de Quito (Equador), una filosofia amb un grau de coherència extraordinària que ens va impressionar, per la seva sensibilitat i profunditat. Aquesta mirada pedagògica està abastament explicitada en els llibres que la Rebeca ha escrit durant tots aquests anys, dels quals n’hi ha cinc traduïts al castellà, que estan ressenyats a la bibliografia.

Ja en aquells moments començaven a apuntar la possibilitat de crear una altra estructura educativa que encara fos més coherent amb la seva manera de comprendre i respectar *els processos de vida dels infants i dels éssers humans*. D’alguna manera s’estava generant l’embrió del que poc després començarien a desenvolupar, els CEPA’s (Centros para la autonomía y el desarrollo humano), que en poc temps es van convertir en una realitat palpable, que en aquests moments ja podem començar a referenciar per a compartir-ne els seus valors, i també els seus reptes.

Degut al impacte que va significar conèixer als Wild, i els seus projectes, es van generar un seguit de col·laboracions de formació a Catalunya que han tingut molt de ressò aquests darrers anys. Fruit de tot plegat es va crear amb ells una gran amistat que va consolidar-se quan un grup de mestres vàrem organitzar un viatge a l’Equador, el març del 2008, per anar a conèixer la nova experiència, convivint amb les persones que en aquell moment constituïen la comunitat de vida del CEPA “El León Dormido”, ubicat molt a prop del mateix lloc on havia estat l’escola El Pesta. La narració que ve a continuació és el fruit d’aquesta experiència.

Abans, però, és important situar els CEPA’s en el context dels projectes que els Wild han creat a l’Equador. Arran del creixement del Pesta van veure necessari crear la Fundació Pestalozzi, per tal que podés donar cobertura a totes les iniciatives que sorgien al voltant de l’escola, i més endavant van crear “ECOSIMIA”, una xarxa comunitària alternativa d’intercanvi educatiu, econòmic i social, sense ànim de lucre, que està estesa per diferents territoris del país. ECOSIMIA, ben al contrari del concepte d’economia, vol significar que l’economia, l’ecologia, l’ecosistema, utilitzant les pròpies paraules del castellà, “sí es cosa mía”.

Les comunitats que estan adherides a ECOSIMIA intercanvien els productes que produeixen, incloent, en una part significativa d'elles, els CEPA, que són els que s'ocupen de la part educativa de la comunitat, al marge totalment del circuit de l'educació institucional del país. Al darrera d'aquest ambiciós projecte dels Wild hi ha la dimensió de l'educació, la dimensió de la subsistència econòmica, procurant dependre cada vegada menys de la moneda oficial, la dimensió de la salut alternativa, ja que segueixen les antigues tradicions dels indígenes per a guarir les seves malalties, la dimensió cultural, conservant i difonent els costums i els valors autòctons, evitant caure en els circuits de consum cultural de tota mena.

Més endavant explicaré algunes altres peculiaritats d'aquesta xarxa, tan sols deixeu-me que a tall de curiositat ben significativa apunti que la "moneda" de cada comunitat que participa a ECOSIMIA té un nom específic, monedes que tenen valor vigent en totes les comunitats. A la del León Dormido l'anomenen "sueños". El valor específic que li donen quan intercanvien productes per moneda, en comptes de dir-li "precio" li diuen "aprecio". Les coses es valoren per l'apreci que consideren que té el producte i la transacció amb la persona que el comparteix, un bell exemple de com podrien transformar-se les relacions humanes.

"El León Dormido"

És la comunitat de vida on conviuen en Mauricio i la Rebeca Wild, com a família, conjuntament amb un grup de famílies que no sobrepassen el nombre de deu. Ens explicaven que creen comunitats petites per a fer-les sostenibles, tant pel que fa a la qualitat de vida relacional i de sosteniment productiu que s'hi pugui generar, com per la pressió fiscal que els podria caure al damunt si el moviment de capital fos prou gran com per interessar a les arques de l'estat.

Cal senyalar que el Leon Dormido té unes peculiaritats que no tenen la resta de comunitats. En un moment determinat els Wild van decidir deixar el projecte de l'escola El Pesta, per raons molt diverses. Una d'elles tenia a veure amb la greu crisi econòmica que va patir el país arran de la dolarització, ja que la major part de les famílies no podia pagar les despeses mínimes que generava l'estructura de l'escola; i l'altra tenia a veure amb el deteriorament de les seves condicions de vida, arran també de la crisi, que generaven un malestar amb el fills i la seva relació amb l'escola, que per als Wild no era adequat per mantenir la coherència del seu projecte.

Per iniciar el procés de construcció del Leon Dormido van utilitzar els materials de les infraestructures de l'escola, i els recursos econòmics que va generar la venda de part dels seus terrenys. L'entorn geogràfic és un paratge que nosaltres vàrem batejar com la Suïssa equatoriana, per la verdor, els paisatges i el lloc on està ubicada, sota la muntanya del Leon Dormido, nom que li ve de la seva peculiar forma, alhora que té al davant alguns dels grans volcans de l'Equador, i per damunt de la ciutat de Quito. Aquest lloc està suficient a la vora de Quito com per accedir-hi fàcilment, i suficientment lluny com per no absorbir-ne la seva contaminació i tots els inconvenients d'una gran ciutat.

Al Leon Dormido hi ha dos CEPA, un per als infants més petits, i un altre per als joves. Abans d'endinsar-nos en el seu funcionament és necessari parlar una mica del sentit dels CEPA. La primera qüestió és que no és fàcil imaginar-se'ls sense veure'ls in situ. Per una banda, l'estructura espacial respon a diversos tipus de contingut d'aprenentatge, per exemple, amb materials pel treball amb conceptes matemàtics, lingüístics, musicals, de joc simbòlic, per fer construccions, per jocs socials, per

l'activitat motriu..., en aquest sentit es podria dir que algunes escoles convencionals o alternatives també podrien tenir aquesta peculiaritat. El cas és que una diferència ben important amb aquestes altres és que no existeix cap mena de programació prèvia, ni una metodologia tancada perquè els infants aprenguin els coneixements que en aquests espais es potencien.

Seguint la seva filosofia dels processos de vida, els infants no són considerats alumnes, ja que són uns membres més de la comunitat de vida, i el temps que passen en el CEPA forma part de la seva vida quotidiana, lligada a totes les altres activitats que realitzen. En el CEPA poden moure's lliurement pels seus espais, interactuant amb els materials, amb l'única condició que quan ho fan han de desenvolupar alguna activitat que segueixi un procés, i que quan acabin deixin l'espai d'activitat de la mateixa manera com se l'han trobat, ordenat i polit.

Fixeu-vos que ni tan sols estic esmentant espais de joc i espais de treball. Per a ells aquesta dicotomia no existeix, ja que tota activitat que l'infant realitza, vinculada a les seves necessitats de desenvolupament sensible, és suficientment rica com per constituir un element d'aprenentatge significatiu.

Aquests espais als que faig referència són els que ells anomenen "ambients preparats i relaxats" per a la interacció i l'aprenentatge. Allò que encara els diferencia més de qualsevol altra estructura escolar té a veure amb els adults que acompanyen aquests processos, que no són persones especialitzades. Abans m'he oblidat de dir que en Mauricio y la Rebeca no són mestres, ni tan sols els agrada que se'ls anomeni com educadors o pedagogs, ja que consideren que simplement són persones sensibles i properes als processos de creixement dels infants. Gairebé sempre la Rebeca està present en el CEPA, i també hi ha pares i mares de la comunitat que acompanyen als seus fills, com si acompanyar-los en aquest espai fos una funció més de la seva tasca com a pares i com a educadors permanents dels seus fills.

Igual que hi ha una sèrie de tasques que es realitzen a la comunitat de forma col·lectiva i rotatòria, d'altres són més específiques segons les habilitats i interessos de les persones que hi conviuen, i de les necessitats de la comunitat, els pares i mares també participen de la vida del CEPA de forma rotatòria. Sempre que hi ha nens i nenes en el CEPA, hi ha pares i mares que els acompanyen, atenent les dinàmiques que es generen, que a vegades poden ser de caire individual, a vegades de caire de petit grup, i d'altres de tipus col·lectiu. A diferència de l'estructura del Pesta, en la que hi havia uns horaris comuns a tots els infants de les diferents edats, en el CEPA no es dona aquesta situació, tret d'uns moments, al principi del dia, en els que s'escolten els interessos dels infants i es recorden els aspectes rellevants de la vida en el CEPA, com una mena de recordatori de les normes mínimes que els regeixen.

Entrar en un CEPA en plena activitat és d'allò més relaxant, es veu una gran activitat per tot arreu, també a la zona exterior si el temps ho permet, on hi ha espais privilegiats per gaudir de la terra, l'aigua i d'algunes estructures motrius. Tot es dona en una gran calma, en la que els adults i els infants estan en sintonia amb l'activitat que es realitza, sovint en una mena d'interacció en la que els propis pares i mares aprenen a través de les activitats en les que acompanyen als seus fills i filles. Al CEPA de cada comunitat tan sols hi accedeixen els infants o joves d'aquella comunitat, tret dels casos en els que hi ha una visita d'una altra comunitat que s'hi estarà per un breu període de temps.

El CEPA dels petits està obert sistemàticament tres matins a la setmana, i el CEPA dels joves, tan sols dos cops. A banda, ambdós CEPA romanen oberts a tall personal quan un adult, o un adult i el seu/s fills, tenen el desig d'anar-hi per experimentar algun aprenentatge. És molt habitual, sobretot en el cas del CEPA dels joves, que hi hagi pares i mares experimentant amb la gran diversitat de materials que s'hi poden trobar, entre els que destaquen aquells que estan vinculats al desenvolupament de capacitats del pensament lògic-matemàtic. L'espai d'aquest article no ens permet estendre'ns en el tipus d'activitat d'aprenentatge que es realitza amb aquesta diversitat de materials, i també de les estratègies per utilitzar-los. Per a més informació cal anar a les obres escrites per la Rebeca, que de forma diversa les exemplifica en cadascun dels seus volums.

Les comunitats de vida

És important remarcar que quan parlem d'una comunitat de vida no podem quedar-nos amb la imatge convencional d'una espècie de comuna. En aquestes comunitats cada família té la seva pròpia casa, amb tots els serveis que es requereixen, si més no en el León Dormido, que ha estat construïda amb una "minga" en la que hi han participat tots els membres disponibles de la comunitat, i sovint membres d'altres comunitats que han vingut a col·laborar-hi amb aquest propòsit. Les "mingues" són l'estructura habitual de treball cooperatiu de certs contextos de l'Equador, i la que fan servir els CEPA's i ECOSIMIA en tots els seus projectes. En la nostra societat occidental, que mica en mica ens ha anat portant a una vida cada vegada més individualitzada, se'ns fa difícil imaginar-nos aquest moviment comunitari, que va associat al que ja esmentava en un altre moment en relació a l'economia alternativa.

Doncs bé, cada família té la seva pròpia llar, i en ella hi viuen els membres de la família, i aquells hostes que puguin estar visitant el León Dormido, fet que cada vegada és més comú, per una banda pel creixent interès per conèixer el funcionament d'una experiència humana tan extraordinària, i per una altra perquè és una de les poques fonts d'ingressos que els permet disposar dels dòlars necessaris per fer transaccions comercials que d'altra manera no podrien resoldre, com per exemple, pagar el gasoil dels camions amb els que fan els intercanvis, la llum que no poden generar per si mateixos, i un seguit de serveis indispensables per a la comunitat.

Els membres de la comunitat es troben un cop per setmana en una activitat que anomenen "casa abierta". Cada vegada la trobada es fa en una casa diferent, cada família aporta alguna cosa de menjar que ha elaborat pel grup, i grans i petits ho comparteixen. Aquestes trobades són merament per conversar, conversar sobre la vida del dia a dia, sobre les cuites personals i comunitàries, al més pur estil del que Maturana anomena com l'acció més significativament humana. Un cop per mes es troben en una reunió per parlar de les necessitats de la comunitat, i per a prendre decisions sobre allò que convé fer, a banda de passar la comptabilitat i mantenir la dinàmica de microcrèdits per necessitats o projectes de les famílies.

L'interès per les peculiaritats dels CEPA's no pot aïllar-se del que significa la xarxa d'intercanvi comunitari, ja que al darrera també hi ha una vocació altament pedagògica. Per simplificar-ho al màxim es significatiu dir que la xarxa funciona a partir d'un servei de camions que transporten productes que cada comunitat produeix amb un cert excedent, per tal de fer-los arribar a comunitats on no n'hi ha, Per exemple, a la zona subtropical, o a la selva, hi ha més producció de plàtans i fruites, a la zona costera hi ha peix, a la zona de les muntanyes ... , Equador és un país de grans contrastos. El camió que fa el viatge agafa productes d'una zona i els transporta a una altra, i allà es fa un

mercat, en el que les persones de la comunitat utilitzen moneda alternativa de la pròpia comunitat per a pagar els productes. D'aquest indret es carreguen altres productes i els transporta a un altre lloc, tantes vegades com ho permet el temps, les carreteres, la possibilitat de l'excedència de certs productes, i la quantitat de gasoil que es pot destinar a aquell viatge.

Diria que, a banda de la importància d'aquesta mena de transaccions a partir de productes, hi ha un impacte encara més profund, al meu entendre, que és el fet que cada vegada que un camió va d'una comunitat a una altra, l'acompanyen persones de les comunitats, de manera que l'intercanvi no es sols de matèries necessàries per a la subsistència, sinó que es genera una interacció de persones que d'aquesta manera es comuniquen entre sí, de zones molt diferents i llunyanes, amb la possibilitat de compartir alguns dies amb les persones autòctones de la comunitat, amb la qual cosa es crea una xarxa de contactes personals que permeten els vincles i la comprensió d'una dimensió més amable, més esperançadora, de la realitat d'una comunitat, en bona part, encara que no totalment, indígena que viu en una situació extremadament precària.

A més, i aquest és un altre fenomen que té a veure amb els aspectes pedagògics, s'aprofiten les fires per fer una comptabilitat de les transaccions, no solament com un control dels productes i la moneda que circula, sinó també com una forma exquisida per narrar, per fer història dels nexes que es generen entre les comunitats. Havia oblidat de comentar que la comunitat del Leon Dormido és ben diversa de la resta, donat que el nivell cultural de les persones que hi viuen és molt significatiu, a banda del Mauricio i la Rebeca comparteixen l'experiència persones que exerceixen alguna activitat professional autònoma, hi ha persones que havien estat mestres del Pesta i també famílies que hi treballaven, així com algunes persones que son d'ascendència més directament indígena. Les altres comunitats són d'ascendència diversa, una part de col·lectius que tenen projectes específics, com ara una que està especialitzada en tecnologies alternatives, i una part d'elles d'indígenes autòctons que gràcies a les comunitats i als CEPA tenen la possibilitat de participar d'una vida social i cultural que d'altra manera seria gairebé impensable.

Alguns comentaris per finalitzar

La tasca d'acompanyament del Marucio i la Rebeca Wild a totes aquestes iniciatives és incommensurable, i al meu entendre té un valor històric que transcendeix els seus possibles efectes favorables del dia a dia. Vaga la pena dir que aquestes dos grans persones ja tenen setanta anys. Aquesta no és una dada anecdòtica si tenim en compte el vigor, la claredat d'idees, i la tenacitat amb la que encaren la vida quotidiana i el desenvolupament dels seus projectes. Són dues persones amorosament radicals en la seva forma de pensar i d'actuar, i per a tots els que els coneixem són un exemple d'éssers humans que han fet, i continuen fent, una contribució extraordinària a la vida.

Probablement es faci difícil traslladar els seus plantejaments, siguin de caire educatiu, en relació a la salut, o en relació a l'economia, al nostre propi context. De totes maneres, cada vegada d'una forma més consistent, s'estan desplegant arreu experiències que impliquen un tipus d'interaccions integrals entre les persones que permetin millorar el benestar de tothom. Les condicions que els Wild determinen perquè un espai destinat al desenvolupament dels processos de vida dels infants entri dintre del que ells anomenen CEPA, són molt exigents, tal i com ja ho eren en bona mesura en la seva experiència anterior al Pesta.

Per exemple que les famílies no tinguessin televisor a casa seva, o que els pares i mares participessin dues vegades per setmana en reunions de l'escola per a compartir inquietuds i aprendre els rudiments dels materials que en ella s'hi feien servir. En el nostre context social estem molt lluny de poder modificar certs hàbits de les famílies, tot i així podem fer gran avenços en el compromís per facilitar als nostres fills, i també als nostres alumnes, situacions de vida i d'aprenentatge més favorables als seus processos de desenvolupament sensible. En tot cas la seva experiència és una referència real que pot aportar llum a alguns dels reptes urgents que tenim les anomenades societats desenvolupades.

No m'atreuria a dir que cada mes, però gairebé cada trimestre, sorgeix en el nostre petit país una iniciativa educativa alternativa, en la que els pares i mares es fan càrrec de l'educació directa dels seus fills, de formes diverses. Més tímidament, van apareixent experiències d'intercanvis comercials alternatius, com ara els bancs de temps, i altres iniciatives. No sabem quin és el futur que espera a aquestes iniciatives, ni tan sols el futur que ens espera a tots plegats, donada la gran complexitat dels temps que vivim. Sigui com sigui, les aportacions dels Wild, dels CEPA's, i de les comunitats de vida, són un alè esperançador que al meu entendre aporten la confiança vers les persones, que continuem tenint a les nostres mans la possibilitat de construir un món més a mida del que és intrínscament humà: les relacions personals sustentades en el respecte i el reconeixement dels altres.

En aquest sentit m'agradaria concloure, com diu Maturana, que és un vell conegut dels Wild, que l'amor és allò que caracteritza als éssers humans, i que gràcies a ell hem assolit el que som, tant pel que tenim de bo com pel que ens resulta desfavorable. Per a Maturana l'amor és el reconeixement de l'altre com a legítim altre en convivència amb un. Tan sols afegir que els Wild van una mica més lluny i diuen que l'amor és, en definitiva, el reconeixement profund de l'absurd de l'altre.

Carles Parellada (ICE de la UAB)

Amb la col·laboració del grup de persones amb el que vàrem visitar el León Dormido
La Torre de Claramunt – 23 de gener de 2010
www.xtec.cat/~cparella

Documentació bibliogràfica i altre informacions d'interès:

- . Llibres de la Rebeca Wild, editats tots per Herder:
  - Educar para ser
  - Calidad de vida
  - Libertad y límites, amor y respeto
  - Aprender a convivir con niños
  - La vida en una escuela no directiva
- . Article que va sortir al monogràfic de Cuadernos de Pedagogía n. 341 de desembre de 2004
- . Contraportada de La Vanguardia del 3 de setembre de 2006
- . Article que sortirà properament a la revista Aula de Innovación Pedagògica
- . Article que sortirà properament a la revista Mente Sana

- . DVD sobre l'experiència del Pesta, l'escola alternativa que van crear
- . DVD sobre l'experiència dels CEPA's (Centros para el Desarrollo Humano y la Autonomía)

L'any 2009 la Fundació Mestres 68 de Girona els va atorgar el premi d'àmbit internacional per la seva valuosa aportació a l'educació

Les properes activitats de formació del Mauricio y la Rebeca Wild a Catalunya: . Ponència a les Jornades d'Innovació a l'Etapa d'Educació Infantil de l'ICE de la UAB, el 22, 23 i 24 d'octubre de 2010.

. Curs d'iniciació alguns dies després de la seva intervenció a les Jornades, organitzat per l'ICE de la UAB

Els Wild estan creant al Leon Dormido un programa de formació per l'activació d'un nou paradigma educatiu, el PILD, que duran a terme de forma modular (per a més informació Carles Parellada, carles.parellada@uab.cat)

. Dades de contacte per anar a visitar el CEPA "El León Dormido: . Es pot baixar el document que explica les condicions de les visites a la pàgina web: www.xtec.cat/~cparella

. S'està creant una Associació d'Amics de la Fundació Pestalozzi, per tal de donar suport a les seves iniciatives (per a més informació Jordi Mateu, jmateu22@gmail.com).